

*Сінкевич О. В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри конституційного права
Київського національного університету імені Тараса Шевченка*

АКСІОЛОГІЧНА ФУНКЦІЯ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА

Анотація. Стаття присвячена теоретичному дослідженню функцій конституційного права, аналізується його аксіологічна функція, звертається увага автора на необхідності нового погляду на суспільне призначення конституційного права.

Ключові слова: функція, конституційне право, аксіологія, цінності.

Постановка проблеми. Останнім часом аксіологія перестала розглядатися як виключно філософське вчення про природу цінностей та їх роль у житті суспільства. На сьогоднішній день актуальність і значимість досліджень з використанням аксіологічного підходу не викликає сумнівів. Питаннями аксіології активно займаються не тільки філософи, але й економісти, соціологи, політологи і юристи. Духовно-моральне зuboжіння суспільства, розвиток правового нігілізму, кардинальна перебудова системи цінностей, зниження рівня культури в суспільстві породжують нагальну необхідність в зверненні вчених до ціннісної складової предмету дослідження.

При розгляді різних напрямків правової проблематики все частіше автори використовують оціночний підхід, що видається виправданим як на теоретичному рівні, так і в практичному житті. На думку С. С. Алексеєва, ціннісний підхід став новим поворотом в огляді правових явищ [1, с. 40].

Стандослідження. На сьогоднішній день до питання про ціннісний аспект права звертаються й фахівці в галузі конституційного права, при цьому, як правило, в рамках дослідження інших правових проблем [2; 3; 4]. Аналіз юридичної літератури дозволив дійти висновку, що функції конституційного права на даному етапі залишаються недостатньо дослідженими. Немає також і єдиної загальноприйнятої класифікації функцій конституційного права. Увагу цим питанням приділено в працях таких вчених, як: В. Ф. Погорілко, В. Ф. Мелашенко, О. В. Батанов, В. Л. Федоренко, О. В. Скрипнюк, О. Ф. Фрицький, О. В. Совгиря.

Мета дослідження полягає в тому, щоб з'ясувати, як цінності інтегруються в цілісне конституційне знання, як це впливає на структуру конституційного права і яке значення цих цінностей в реалізації конституційним правом своїх функцій.

Виклад основного матеріалу. Крім вищезазначеної мети, існує необхідність нового погляду на суспільне призначення конституційного права в умовах побудови нової демократичної, соціальної, правової держави. Сьогодні українське суспільство переживає складний суперечливий етап соціально-історичної трансформації, яка охоплює як економічну, соціальну, політичну, так і духовну сферу, що знаходить відображення і в ідеологічних процесах. Це – шлях ціннісних змін: переходу від авторитарної системи до демократичної, будівництва громадянського суспільства, посилення впливу європейських цінностей.

На нашу думку, без аналізу функцій конституційного права неможливо визначитись в причинах тих труднощів, з якими стикається право в процесі його впливу. Крім того, не може бути вирішена проблема розкриття сутності конституційно-

го права як особливого, складного соціального феномена, що цінне саме завдяки тому, що воно функціонує. Отже, сутність конституційного права не може бути зрозуміла поза функцією права.

Розглянемо поняття функцій. Вперше даний термін був введений в науковий обіг відомим німецьким філософом Г. В. Лейбницем в якості логіко-математичної категорії. У нас слово «функція» з'явилося в середині XVIII сторіччя від франц. «fonction», що означає «виконання», «здійснення», «вчинення». У цілому функцію можна визначити, як «явище, що залежить від іншого і змінюється у міру зміни іншого явища» [5, с. 856]. В окремих науках функція розуміється як роль, зобов'язання, коло діяльності. В юридичній науці термін «функція» вживається для характеристики соціальної ролі держави і права. В юридичне поняття функцій права вкладається подвійний, але внутрішньо пов'язаний зміст: роль, яку відіграє право чи визначений правовий інститут і конкретні напрямки правового впливу на суспільні відносини. Таким чином, термін «функція» багатозначний, він вживається для опису динамічних структур і, в першу чергу, для характеристики їх дії, впливу, діяльності.

В рамках нашої проблематики функція являє собою певний канал впливу з боку правової системи (і конституційного права як її частини) на суспільні відносини. Зміни конституційного права, його елементів тягне за собою зміни в такому впливі, тобто, трансформацію змісту окремої функції.

Функціями конституційного права є основні напрямки, через які реалізуються цілі, завдання і призначення конституційного права. Останнім часом коло функцій конституційного права розширюється, однак в цій статті ми проаналізуємо аксіологічну функцію, актуальність якої зростає. Термін «axsios» в перекладі з грецької мови означає «цінний». І тому аксіологічна функція конституційного права полягає в оцінці (відображенні) подій, явищ оточуючого світу, соціальних, ідеологічних та інших, які визначають вибір людей (наприклад, при волеви явленні на виборах чи референдумі), їх вчинки, ідеали, норми поведінки.

Завдяки аксіологічній функції конституційне право ніби фільтрує все, що відбувається, відкидає застаріле і використовує нове, цінне, корисне. Аксіологічна функція конституційного права відображає якісний стан конституційного права, адже пов'язується з оцінним дослідженням правомірного і неправомірного, законного і незаконного. Саме через аксіологічну функцію ми можемо розкрити справжній сенс конституційного права і всіх явищ, що з ним пов'язані, їх цінність і значимість в житті людей. Погоджуємося з думкою С. Дроботова, який вважає, що завдяки аксіологічній функції права досягаються два важливі для суспільного розвитку завдання: а) акумуляція фундаментальних суспільних цінностей, які, набуваючи правової форми, стають правовими цінностями та правовими принципами; б) вплив на аксіологічний рівень правової свідомості [6].

Будь-яка галузь права в специфічній для неї формі закріплює в своїх джерелах ті чи інші соціальні цінності. Не є виключенням і конституційне право, воно встановлює найбільш

значущі приписи і орієнтири, що набувають характеру окремих соціальних імперативів. Основоположна роль в такій фіксації належить Конституції України 1996 року, в якій вони відображені через ідеї-принципи, що сприймаються індивідом, стаючи частиною їхньої конституційної правосвідомості. В Основному Законі закладені такі основоположні цінності, як права і свободи людини, основи конституційного ладу, народовладдя, верховенство права, розподіл влади, обороноздатність і безпека української держави тощо. Звертаючись до тексту Конституції України, можна констатувати, що перераховані категорії утворюють основу аксіологічного потенціалу норм конституційного права.

Значимо, що в перехідні періоди історії аксіологічна функція конституційного права набуває особливого значення. В ці дні минає рік, відколи на Україні відбулася Революція гідності. Вона не лише сколихнула країну хвилею нечуваного патріотизму, а й показала важливість й інших цінностей, насамперед національної ідеї. В Указі Президента України № 69/2015 від 11 лютого 2015 року «Про вшанування подвигу учасників Революції гідності та увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні» наголошується на таких цінностях та ідеалах, як демократія, права і свободи людини, європейське майбутнє.

Пригадаємо зміну цінностей й під час і після Помаранчевої революції, яка мала універсальне значення для всіх українських громадян, незалежно від статі, політичних поглядів. Запровадження Дня Свободи 22 листопада стало реакцією на авторитаризм влади, наступ на права громадян, цензурування засобів масової інформації – цінностей вільного життя. 22 листопада 2004 року – дата початку Помаранчевої революції в Україні, кампанії загальнонаціональних протестів, мітингів, пікетів, страйків та інших акцій громадянської непокорності, організованої та проведеної прихильниками Віктора Ющенка, основного кандидата від опозиції на президентських виборах у листопаді-грудні 2004 року.

Засоби реалізації аксіологічної функції вельми різноманітні. Вона може втілюватися в життя правотворчим способом, шляхом прийняття норм-принципів, установок, нових нормативно-правових актів; за допомогою правової охорони (шляхом застосування заходів конституційно-правової відповідальності по відношенню до осіб, що посягають на конституційні цінності, а також через діяльність Конституційного Суду України).

Крім суто юридичних аспектів реалізації аксіологічної функції конституційного права, зазначеному напрямку притаманний і соціально-психологічний спосіб реалізації. Мова йде про вплив конституційних норм, насамперед норм Основного Закону, на поведінку людей, який пов'язаний з формуванням його світогляду, переконань, життєвих орієнтирів. В цьому аспекті актуальною видається думка В. О. Лучина про те, що ціннісно-позитивне відношення до конституції – один з основних мотивів дотримання її норм [7, с. 44]. Отже, вкрай важливим є зворотній зв'язок між цінністю і поведінкою людини при аксіологічному впливі конституційних норм. Таким чином, аксіо-

логічна функція конституційного права здійснюється шляхом комплексного впливу її нормативно-правових і соціальних (соціально-культурних, соціально-психологічних) начал.

Висновки. На наш погляд, важко переоцінити важливість аксіологічного підходу саме в конституційному праві, адже конституційні цінності є фундаментом правової основи всієї української державності, на їх базі має розбудовуватись система правових цінностей нашої держави і суспільства. В наш час дослідження питань ціннісного підходу в конституційному праві дадуть поштовх до розробки концептуальних рекомендацій для вибору шляхів розвитку суспільства, держави і правової системи в цілому, а також дозволять проводити комплекс конституційних реформ, усвідомити цей процес в повному обсязі. Уявляється необхідним розробити систему конституційних цінностей, які на даний нелегкий для України етап соціально-економічного розвитку суспільства і держави стануть керівними ідеями при виробленні внутрішньої і зовнішньої політики країни, а також правового регулювання правозастосування.

Література:

1. Алексеев С. С. Общая теория права: в 2т / С. С. Алексеев. – М., 1981. – Т.1. – С. 361.
2. Задорожня Г. Аксіологічний вимір Конституції України: проблеми теорії і практики / Г. Задорожня // Юридичний журнал. – 2012. – № 7.
3. Савчин М. Конституційні цінності і право народу на спротив / М. Савчин [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gromada.lviv.ua/analytic/861>.
4. Салей М. Система конституційних цінностей в Україні / М. Салей // Юридичний вісник. – 2013. – № 2. – С. 105-109.
5. Ожегов С. И. Словарь русского языка / С. И. Ожегов. – М. : Рус.яз. – 1990. – С. 923.
6. Дроботов С. Аксіологічна і когнітивна функція права у процесі становлення правової держави / С. Дроботов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravnik.info/urukrain/1227-aksiologichna-i-kognitivna-funkci-prava-u-procesi-stanovlennya-pravovo-derzhavi.html>.
7. Лучин В. О. Конституция Российской Федерации. Проблемы реализации / В.О. Лучин. – М. : Юнити-Дана. – 2002. – С. 687.

Синькевич Е. В. Аксіологічна функція конституційного права

Анотація. Стаття посвячена теоретичному дослідженню функцій конституційного права, аналізується його аксіологічна функція, звертається увага на необхідності нового взгляда на общественное назначение конституционного права.

Ключевые слова: функция, конституционное право, аксиология, ценности.

Sinkevych O. Axiological function of constitutional law

Summary. The article is devoted to the theoretical study of the function of constitutional law. It analyzes the axiological function, draws attention to the need for a new view of the social purpose of constitutional law.

Key words: function, constitutional law, axiology, values.